

ΓΝΩΜΗ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑΣ Ο.Κ.Ε.

«ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ ΚΑΙ ΟΡΘΗ ΝΟΜΟΘΕΤΗΣΗ»

Διαδικασία

Η Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή της Ελλάδος (Ο.Κ.Ε.) ανέλαβε την έκδοση Γνώμης Πρωτοβουλίας, στο πλαίσιο της επεξεργασίας του Εθνικού Αναπτυξιακού Σχεδίου, με θέμα: «**Δικαιοσύνη και Ορθή Νομοθέτηση**» με βάση το άρθρο 4 του Νόμου 2232/1994, σύμφωνα με το οποίο «η Ο.Κ.Ε. μπορεί με δική της πρωτοβουλία να εκφράζει γνώμη και για άλλα θέματα κοινωνικοοικονομικής πολιτικής».

Η Εκτελεστική Επιτροπή της Ο.Κ.Ε., αποφάσισε να γνωμοδοτήσει επί του παραπάνω θέματος και όρισε Επιτροπή Εργασίας, αποτελούμενη από τους κ.κ. Γεώργιο Καρανίκα, Γεώργιο Τσατήρη, Ιωάννη Παΐδα, Παναγιώτη Συριόπουλο, Σοφία Κατσίνα και Νίκο Τσεμπερλίδη. Πρόεδρος της Επιτροπής Εργασίας ορίστηκε ο κ. Γεώργιος Καρανίκας.

Στην Επιτροπή συμμετείχαν επίσης ως εμπειρογνώμονες οι κ.κ. **Κ. Μενουδάκος (Επίτιμος Πρόεδρος του Συμβουλίου Επικρατείας – Πρόεδρος Αρχής Προστασία Προσωπικών Δεδομένων), Γ. Δελής (Καθηγητής Νομικής Σχολής ΕΚΠΑ), Στ. Γρηγορίου (Δικηγόρος) και η κα Ε. Κουτσιμπού (Δικηγόρος).**

Τον επιστημονικό συντονισμό του έργου της Επιτροπής είχε η **Δρ Αφροδίτη Μακρυγιάνη**, επιστημονική συνεργάτης της Ο.Κ.Ε.

Η Ολομέλεια της Ο.Κ.Ε., αφού ολοκλήρωσε τη συζήτηση για το θέμα στη συνεδρίαση της 11^{ης} Οκτωβρίου 2018, διατύπωσε την υπ' αριθμ. 323 Γνώμη της.

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η ΟΚΕ πρόσφατα διαμόρφωσε το Εθνικό Αναπτυξιακό Σχέδιο της χώρας στο οποίο συμφώνησαν όλοι οι κοινωνικοί εταίροι και παρουσιάστηκε σε ειδική ημερίδα στο Ζάππειο Μέγαρο. Μέσα από την αναλυτική διερεύνηση των προβλημάτων και δυσλειτουργιών που παρακωλύουν την αναπτυξιακή προοπτική της χώρας αναδείχθηκαν οι βασικοί πυλώνες για την ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας και προσδιορίστηκαν οι άξονες προτεραιότητας τους οποίους χρειάζονται να γίνουν παρεμβάσεις για να μπορέσει η χώρα να είναι ανταγωνιστική στο ευρωπαϊκό και διεθνές περιβάλλον.

Η ορθή νομοθέτηση και η ταχεία απονομή της δικαιοσύνης αναδείχθηκε, σύμφωνα με την άποψη τόσο των κοινωνικών εταίρων όσο και της οργανωμένης κοινωνίας των πολιτών, ως ο τομέας που χρήζει σημαντικών μεταρρυθμίσεων γιατί επηρεάζει σημαντικά την ανάπτυξη της υγιούς επιχειρηματικότητας και την αύξηση των επενδύσεων. Ταυτόχρονα η ποιότητα της ελληνικής δικαιοσύνης διαμορφώνει τον τρόπο λειτουργίας της ελληνικής κοινωνίας και επηρεάζει σημαντικά το επίπεδο διαβίωσης των πολιτών.

Σύμφωνα δε με πρόσφατες μελέτες, σχετικά με τα κύρια προβλήματα που αντιμετωπίζει η δικαιοσύνη στη χώρα μας, στις πρώτες θέσεις κατατάσσονται οι αδυναμίες του θεσμικού πλαισίου και του δικαστικού συστήματος, μεταξύ των οποίων και η βραδεία απονομή της δικαιοσύνης. Δεν γίνεται να χρονίζουν οι υποθέσεις και είναι αδιανόητο να προσφεύγει κάποιος σήμερα στη Δικαιοσύνη και να δικάζεται ύστερα από 1 ή 2 χρόνια. Με άλλα λόγια, αποτελεί κοινή διαπίστωση το ότι έχουμε μία δυσλειτουργική δικαιοσύνη με τεράστια γραφειοκρατία και τεράστιες καθυστερήσεις που δεν μπορούν να εξυπηρετήσουν τα επιχειρηματικά και οικονομικά σχέδια, ενώ δεν μπορούν να ικανοποιηθούν ούτε απλά αιτήματα πολιτών που έχουν άμεση σχέση με την ποιότητα ζωής τους. Τέλος, παρατηρείται και προσπάθεια μείωσης του κύρους της Δικαιοσύνης κυρίως μέσα μέσα από την εμπλοκή κυβερνητικών παραγόντων της νομοθετικής και εκτελεστικής εξουσίας στη δικαστική.

Επομένως, με την παρούσα γνώμη της η ΟΚΕ ευελπιστεί να συμβάλλει και αυτή από την πλευρά της στην προσπάθεια για την αποτελεσματική, δίκαιη και ταχεία απονομή της δικαιοσύνης μέσα από διαδικασίες ουσιαστικού και ανοικτού διαλόγου όλων όσων εμπλέκονται και συμμετέχουν σε αυτή.

2. ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

Συστατικό στοιχείο μιας δημοκρατίας δυτικού τύπου είναι το κράτος δικαίου, κύριο χαρακτηριστικό του οποίου αποτελεί η ύπαρξη ανεξάρτητης και αποτελεσματικής δικαιοσύνης. Η Δικαιοσύνη είναι ο τελικός εγγυητής των ατομικών δικαιωμάτων, ο θεματοφύλακας του Συντάγματος. Είναι ο προστάτης απέναντι στις κυβερνητικές αυθαιρεσίες. Οι δικαστές πρέπει να εφαρμόζουν τον νόμο «χωρίς φόβο» και με το ενδεχόμενο ακόμα να ενοχληθούν οι άλλες εξουσίες, τα ΜΜΕ ή η κοινή γνώμη.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή στην Έκθεση που δημοσίευσε πρόσφατα (2018) για τον τομέα της δικαιοσύνης παρουσιάζει την αποτελεσματικότητα, την ποιότητα και την ανεξαρτησία των συστημάτων απονομής δικαιοσύνης, συγκριτικά στα κράτη μέλη της ΕΕ.

Η χώρα μας δαπανά χρήματα άνω του μέσου όρου της ΕΕ στα δικαστήρια και διαθέτει μεσαίο προς υψηλό αριθμό δικαστών και υψηλό αριθμό δικηγόρων ανά κάτοικο. Παρόλα αυτά και σύμφωνα με τα αποτελέσματα της Έκθεσης, η εικόνα του ελληνικού συστήματος απονομής δικαιοσύνης απέχει αρκετά από το να χαρακτηριστεί ικανοποιητική.

Ως κύριες αιτίες αναφέρονται οι υψηλοί χρόνοι που απαιτούνται για την επίλυση των διαφορών αλλά και η ελλιπής διαθεσιμότητα ηλεκτρονικών μέσων με αποτέλεσμα τη χαμηλή χρήση των νέων τεχνολογιών μεταξύ δικαστηρίων και δικηγόρων. Παρά τις όποιες ενδείξεις βελτίωσης, η Ελλάδα διαθέτει, ακόμα και σήμερα, έναν από τους υψηλότερους χρόνους διεκπεραίωσης υποθέσεων, είτε πρόκειται για διοικητικές υποθέσεις είτε για αστικές/εμπορικές. Ιδιαίτερα υψηλός δε και με διαφορά είναι ο αριθμός των εκκρεμών υποθέσεων ενώπιον των διοικητικών δικαστηρίων. Το τελευταίο διάστημα, και στη βάση στοιχείων της ΕΔΕ, διαπιστώνεται ότι μειώνεται ο αριθμός των αστικών υποθέσεων, και επομένως σε πολλές περιπτώσεις, πχ στις ειδικές διαδικασίες, ο χρόνος διεκπεραίωσης είναι συντομότερος.

Αναμφισβήτητα η ανεξαρτησία της δικαιοσύνης, η ασφάλεια δικαίου και η ταχεία απονομή δικαιοσύνης είναι τα κύρια χαρακτηριστικά ενός ευνομούμενου κράτους. Ειδικότερα για την Ελλάδα η σημερινή κατάσταση έχει ως εξής:

A. Ανεξαρτησία της δικαιοσύνης

Η ανεξαρτησία της δικαιοσύνης αποτελεί πρωταρχικό χαρακτηριστικό της και προστατεύεται από το Σύνταγμα. Η λειτουργική ανεξαρτησία θωρακίζεται με την καθιέρωση της διάκρισης των εξουσιών και του διάχυτου δικαστικού ελέγχου της συνταγματικότητας. Η προσωπική ανεξαρτησία κατοχυρώνεται με την διασφάλιση της ισοβιότητας, της οικονομικής ανεξαρτησίας, των ασυμβίβαστων, του ελέγχου των υπηρεσιακών μεταβολών από το Ανώτατο Δικαστικό Συμβούλιο (αρμόδιο όργανο για τις προαγωγές, τοποθετήσεις, μεταθέσεις, αποσπάσεις και μετατάξεις των δικαστικών λειτουργών), και της άσκησης της πειθαρχικής δικαιοδοσίας από τα πειθαρχικά συμβούλια των δικαστών. Συνεπώς, η *de iure* ανεξαρτησία προστατεύεται επαρκώς. Ζητούμενο όμως παραμένει η *de facto* ανεξαρτησία που είναι βασική προϋπόθεση του κράτους δικαίου.

Η *de facto* ανεξαρτησία της δικαιοσύνης εξαρτάται από:

α) την ουσιαστική λειτουργία του Ανώτατου Δικαστικού Συμβουλίου (ΑΔΣ). Η αντικειμενικότητα των κρίσεων του ΑΔΣ διαφυλάσσει την πραγματική ανεξαρτησία των δικαστικών λειτουργών.

β) τη στάση που κρατά η εκτελεστική εξουσία απέναντι στις αποφάσεις της δικαιοσύνης και ειδικότερα από την δημόσια κριτική που ασκείται σε αυτές. Στο σημείο αυτό είναι σημαντικό να διαχωρισθεί η κριτική από την αμφισβήτηση των αποφάσεων της δικαιοσύνης. Ασφαλώς, οι δικαστικές αποφάσεις πρέπει να κρίνονται και απ' τους πολίτες, στο όνομα των οποίων εκδίδονται, αλλά και απ' τα μέλη της νομικής κοινότητας, που διαθέτουν την αναγκαία επιστημονική κατάρτιση. Η εκτελεστική εξουσία όμως, οφείλει να τις σέβεται και να τις εκτελεί απαρέγκλιτα εφόσον η απόφαση σεβάστηκε το Σύνταγμα και τους νόμους.

Η εφαρμογή των δικαστικών αποφάσεων σε ένα κράτος δικαίου δεν μπορεί παρά να είναι αδιαπραγμάτευτη. Το τελευταίο χρονικό διάστημα είναι συχνό το φαινόμενο να σχολιάζονται επικριτικά αποφάσεις της δικαιοσύνης προτού καν ανακοινωθούν επίσημα. Το γεγονός αυτό πλήττει ανεπανόρθωτα το κύρος και την αξιοπιστία της δικαιοσύνης.

B. Καλή νομοθέτηση - Ασφάλεια δικαίου

Προϋπόθεση των επενδύσεων και εν γένει της υγιούς επιχειρηματικής δραστηριότητας είναι η εμπιστοσύνη. Εχθρός τους είναι η ανασφάλεια δικαίου. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η πολυνομία και η κακονομία υπονομεύουν την όποια απόπειρα οικονομικής ανάπτυξης, καθώς οδηγούν στην υπερφόρτωση των δικαστηρίων που είναι βασικός αποτρεπτικός

παράγοντας για νέες επενδύσεις αλλά και για τη διαμόρφωση του αισθήματος δικαίου στη κοινωνία.

Η κακή νομοθέτηση λαμβάνει τις ακόλουθες μορφές:

α) **Ελλιπής νομοθέτηση** οποία υφίσταται στις περιπτώσεις στις οποίες δεν ολοκληρώνεται το ρυθμιστικό πλαίσιο με την έκδοση των αναγκαίων κανονιστικών ή και ατομικών πράξεων που προβλέπονται στο νόμο για την εφαρμογή του. Στις περιπτώσεις αυτές το κενό αναπληρώνεται από τη διοίκηση με λύσεις κατά περίπτωση, οι οποίες αποτελούν αντικείμενο αμφισβήτησης που φέρεται προς επίλυση στα δικαστήρια. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η έλλειψη δασικών χαρτών, δασολογίου και κτηματολογίου. Οι σχετικές διαδικασίες φαίνεται ότι προωθούνται αλλά δεν φαίνεται ότι θα ολοκληρωθούν σύντομα σε πανελλαδικό επίπεδο. Επίσης η έλλειψη διοικητικής οριοθέτησης του αιγιαλού και της παραλίας.

β) **Πληθωρική νομοθέτηση**. Είναι αλήθεια ότι στη σύγχρονη εποχή η συνεχής παραγωγή κανόνων δικαίου είναι αναπόφευκτη λόγω της πολυμέρειας της κρατικής δράσης και λόγω της αύξησης των νομοθετικών παρεμβάσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η έκδοση Οδηγιών συνεπάγεται την υποχρέωση ενσωμάτωσής τους με εθνικά νομοθετήματα. Και ναι μεν το τελευταίο διάστημα ακολουθείται πιο συχνά η πρακτική της έκδοσης Κανονισμών αντί Οδηγιών, αλλά αυτό δεν φαίνεται να ασκεί επίδραση στη δικαστηριακή ύλη αφού και ο Κανονισμός εντάσσεται στη νομοθεσία, της οποίας η εφαρμογή ελέγχεται από τα δικαστήρια.

γ) **Πρόχειρη νομοθέτηση**. Έκδοση νόμων χωρίς προηγούμενη σοβαρή εξέταση της ανάγκης νέας ρύθμισης, νόμοι αλληλοαναιρούμενοι και γενικότερα αδικαιολόγητες συνεχείς νομοθετικές μεταβολές που παρεμποδίζουν τη διαμόρφωση σταθερού νομικού πλαισίου, θέτουν νέα ζητήματα που φέρονται προς κρίση στα δικαστήρια και έχουν ως συνέπεια την αδυναμία δημιουργίας σταθερών νομολογιακών λύσεων.

δ) **Ασαφής νομοθέτηση**. Πολλές δικαστικές έριδες δημιουργούνται λόγω της ασάφειας νόμων που μπορεί να οφείλεται σε κακή διατύπωση των διατάξεών τους ή και σε έλλειψη σαφούς προσδιορισμού του επιδιωκόμενου αποτελέσματος και μελέτης των συνεπειών της εφαρμογής τους. Είναι πολύ συνηθισμένη πρακτική, ορθότερα μάλλον αποτελεί τον κανόνα, η έκδοση εγκυκλίων, με τις οποίες διευκρινίζονται ζητήματα που παραμένουν ασαφή ή και επιχειρείται διόρθωση σφαλμάτων του νόμου. Η ίδια η έκδοση των εγκυκλίων αποτελεί αιτία άσκησης ένδικων βοηθημάτων και δημιουργίας δικαστικών διαφορών.

ε) **Νομοθέτηση που δεν λαμβάνει υπόψη της προηγούμενα νομολογιακά δεδομένα.** Κακή νομοθέτηση αποτελεί και η θέσπιση ρυθμίσεων χωρίς να λαμβάνονται υπόψη προηγούμενη δικαστηριακή πρακτική ακόμη και των ανώτατων δικαστηρίων ή και του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή του Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου με την ελπίδα ότι θα παρακαμφθεί η υφιστάμενη νομολογία.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα νομοθέτησης που χαρακτηρίζεται από τα προαναφερόμενα αρνητικά αποτελεί η φορολογική νομοθεσία. Οι συνεχείς νομοθετικές μεταβολές καθιστούν ανέφικτο οποιοδήποτε επιχειρηματικό σχεδιασμό, ενώ παράλληλα δυσκολεύουν σημαντικά έργο της δικαιοσύνης. Η πολυπλοκότητα και ασάφεια της φορολογικής νομοθεσίας καταδεικνύεται και από το γεγονός της εκδόσεως πολύ μεγάλου αριθμού εγκυκλίων με σκοπό την παροχή διευκρινίσεων για φορολογικά θέματα.

Καμία επιχείρηση δεν μπορεί να αισθάνεται ασφαλής ούτε καν για το απώτατο χρονικό όριο φορολογικών ελέγχων καθώς, παρά την πρόσφατη νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας, ο νομοθέτης και η διοίκηση έχουν εφεύρει τον νομικό σολοικισμό των παρατάσεων της παραγραφής, κατά τρόπο ώστε κανείς δεν γνωρίζει πότε το Δημόσιο παύει να έχει αρμοδιότητα προς έλεγχο. Ομοίως κανείς δεν μπορεί να προβλέψει ποιος είναι ο χρονικός ορίζοντας αποπληρωμής των υποχρεώσεων του Δημοσίου.

Το αποτέλεσμα της ασαφούς, αντιφατικής, αποσπασματικής νομοθεσίας είναι η δημιουργία στους πολίτες γενικότερης καχυποψίας ως προς τις παρεμβάσεις του νομοθέτη και τις ενέργειες της διοίκησης. Σε μία χώρα, στην οποία ο δείκτης εμπιστοσύνης των πολιτών προς το πολιτικό σύστημα και τους θεσμούς είναι υψηλός, η καχυποψία αυτή οδηγεί τους πολίτες να καταφεύγουν με μεγάλη ευκολία στα δικαστήρια.

Γ. Ταχύτητα απονομής της δικαιοσύνης

Η νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου είναι πλούσια ως προς το περιεχόμενο του άρθρου 6 της ΕΣΔΑ για το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη, όπου σημαντικότερη θέση κατέχει και η απονομή της δικαιοσύνης σε εύλογο χρόνο.

Η πρώην Επίτροπος Δικαιοσύνης Βίβιαν Ρέντινγκ, συνδέοντας με άμεσο τρόπο την ταχύτητα στην απονομή της δικαιοσύνης με την οικονομία, είχε δηλώσει ότι: «*Η καθυστέρηση στην απονομή δικαιοσύνης ισοδυναμεί με άρνηση απονομής δικαιοσύνης*».

Η καθυστέρηση στην απονομή της Δικαιοσύνης είναι ένα ακανθώδες ζήτημα στη χώρα μας και αποτελεί χρόνια παθολογία, η οποία υπονομεύει την ίδια την ποιότητα της δημοκρατίας μας. Αν ο πολίτης αισθάνεται ότι δεν μπορεί να προσφύγει στη Δικαιοσύνη και να βρει το δίκιο του εντός εύλογου χρονικού διαστήματος, τότε αμφισβητείται ο ίδιος ο πυρήνας του κράτους δικαίου.

Όμως, η καθυστέρηση στην απονομή της Δικαιοσύνης είναι, ταυτόχρονα, και τροχοπέδη για την οικονομική ανάπτυξη. Γιατί σε όλους τους δείκτες ανταγωνιστικότητας, εκεί που η χώρα είναι συστηματικά τελευταία είναι στην ταχύτητα απονομής της Δικαιοσύνης. Αυτό αποτρέπει τις επενδύσεις, δεν εξασφαλίζει σταθερότητα δικαίου και κάνει ειδικά τους ξένους επενδυτές εξαιρετικά καχύποπτους να επενδύσουν στη χώρα μας

Το πρόβλημα της καθυστέρησης στην απονομή της διοικητικής δικαιοσύνης προσπάθησε να ανιχνεύσει και η Ολομέλεια του ΣτΕ σε Συμβούλιο (Πρακτικό 17/2011), όπου επισημαίνονται, μεταξύ άλλων, τα εξής: *«Είναι γεγονός ότι η δικαιοσύνη στην Ελλάδα απονέμεται με ιδιαίτερα βραδείς ρυθμούς και ότι η βραδύτητα αυτή παρατηρείται και στη διοικητική δικαιοσύνη, τόσο στο Συμβούλιο της Επικρατείας, όσο και στα τακτικά διοικητικά δικαστήρια. Είναι, εξάλλου, προφανές ότι η καθυστερημένη απονομή της δικαιοσύνης, εκτός από τις σοβαρές κοινωνικές, οικονομικές και δημοσιονομικές επιπτώσεις που συνεπάγεται για τους πολίτες και το Κράτος, αποτελεί και σημαντικό πλήγμα στο Κράτος Δικαίου.*

Η βραδεία επίλυση, ιδίως των διοικητικών διαφορών -καθώς μετά την εκδήλωση της κρίσης στις ιδιωτικές διαφορές υπάρχει τάση περιορισμού των υποθέσεων-, αποτελεί σύμφωνα με έρευνες που έχουν γίνει το τρίτο σημαντικότερο εμπόδιο στην επιχειρηματικότητα καθώς υπάρχουν περιπτώσεις που οι καθυστερήσεις στις δικαστικές αποφάσεις συνεπάγονται οικονομική καταστροφή. Στην περίπτωση δε των πολιτών σημαίνει αδυναμία αποτελεσματικής άσκησης των δικαιωμάτων τους, κατά τρόπο ώστε το Σύνταγμα και ο νόμος να παραμένουν γράμμα κενό. Με άλλα λόγια η καθυστέρηση συνιστά κατάλυση του δικαιώματος δικαστικής προστασίας, υποβαθμίζει το κύρος της Δικαιοσύνης και συντελεί στην επικράτηση ενός κλίματος αμφιβολίας και ανασφάλειας για τους διαδίκους. Αυτά δεν συνάδουν, με την εικόνα ενός ευέλικτου, σύγχρονου συστήματος απονομής δικαιοσύνης. Χαρακτηριστικό δε είναι το πρόβλημα που υπάρχει ιδίως στη Διοικητική Δικαιοσύνη, όπου οι υποθέσεις για να φτάσουν να εκδικασθούν περνάει ένα τεράστιο χρονικό διάστημα και τα έννομα συμφέροντα των πολιτών έναντι του Δημοσίου, μένουν σε εκκρεμότητα για χρόνια ενώ οι υποθέσεις λιμνάζουν σε υπερβολικό βαθμό.

Το Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών εκτίμησε σε μελέτη του ότι η επίσπευση κατά 35% του χρόνου επίλυσης των διοικητικών διαφορών με ορίζοντα το 2020 θα έχει μετρήσιμο οικονομικό όφελος έως 19 εκατομμύρια €.

Οι καθυστερήσεις στην απονομή της δικαιοσύνης αποδίδονται σε διάφορα αίτια. Όπως αναφέρεται στο προαναφερόμενο Πρακτικό της Ολομέλειας του ΣΤΕ «Το πρόβλημα της καθυστέρησης στην επίλυση των διοικητικών διαφορών σε όλα τα επίπεδα οφείλεται σε πολλαπλές αιτίες και, ως εκ τούτου, για την αντιμετώπισή του πρέπει να ερευνηθούν και να αντιμετωπιστούν συνολικά όλοι οι παράγοντες που έχουν οδηγήσει στη σημερινή κατάσταση, η οποία συγκροτεί πλέον πρόβλημα με δομικό χαρακτήρα. Βασική αιτία συνιστά ο υπερβολικά μεγάλος αριθμός ένδικων βοηθημάτων και ένδικων μέσων σε σχέση με τις δυνατότητες των δικαστηρίων. Ακόμη και αν όλοι οι δικαστές υπερέβαιναν τις δυνατότητές τους, δεν θα ήταν δυνατόν να επιτευχθούν οι επιθυμητοί χρόνοι διεκπεραίωσης των δικών. Πρέπει μάλιστα να σημειωθεί ότι η υπερφόρτωση των πινακίων των δικαστηρίων οφείλεται σε σημαντικό βαθμό σε ένδικα μέσα, τα οποία ασκούν το Δημόσιο και νομικά πρόσωπα δημόσιου δικαίου. Η αναντιστοιχία που παρατηρείται μεταξύ εισαγόμενων και διεκπεραιούμενων υποθέσεων επιτείνεται από σειρά αιτίων που μπορούν να καταταγούν σε δύο κατηγορίες. Στην πρώτη κατηγορία ανήκουν παράγοντες που συμβάλλουν στην αύξηση των δικών, όπως είναι οι ατέλειες της νομοθεσίας, οι οποίες δεν συνίστανται μόνο σε ασάφεια και αντιφατικότητα των διατάξεων, αλλά οφείλονται και στις συχνές νομοθετικές μεταβολές που παρατηρούνται, ιδίως στον τομέα του δημόσιου δικαίου. Επίσης, η έλλειψη κωδικοποιήσεων σε πολλούς τομείς του δημοσίου δικαίου επιτείνει την ανασφάλεια του δικαίου και αποτελεί βασική αιτία δημιουργίας διαφορών. Στην ίδια κατηγορία ανήκουν η κακή λειτουργία της Διοίκησης, η οποία αποτελεί μηχανή παραγωγής διαφορών, καθώς και η ευχέρεια που παρέχεται από τη νομοθεσία, αλλά και από την επιεική τακτική των δικαστηρίων, να ασκούνται προδήλως αβάσιμα ένδικα βοηθήματα και μέσα και να παρατείνεται αδικαιολογήτως με ενέργειες των διαδίκων η εκκρεμοδικία, χωρίς συνέπειες για τους στρεψόδικους και κακόπιστους διαδίκους που θα αποθάρρυναν την προπετή προσφυγή στα δικαστήρια. Δεύτερη κατηγορία αιτίων καθυστέρησης συγκροτούν οι αδυναμίες στην οργάνωση και λειτουργία των δικαστηρίων. Σοβαρές δυσλειτουργίες δημιουργούνται λόγω της ανορθολογικής χωροταξικής κατανομής των διοικητικών εφετείων και ιδίως των διοικητικών πρωτοδικείων, και από τις ελλείψεις σε υποδομές και σε προσωπικό της γραμματείας. Ο αριθμός των δικαστών είναι τριπλάσιος περίπου από τον αριθμό των δικαστικών υπαλλήλων, η αναλογία δε αυτή, η οποία είναι ακριβώς αντίστροφη από τα ισχύοντα στις λοιπές ευρωπαϊκές χώρες, καταδεικνύει τις

δυσχέρειες που αντιμετωπίζουν οι δικαστικοί λειτουργοί στην απρόσκοπτη εκτέλεση του δικαιοδοτικού τους έργου. Το φαινόμενο αυτό, που επιτείνεται με τα γενικά νομοθετικά μέτρα, τα οποία έχουν ληφθεί προσφάτως για τη δημόσια διοίκηση, αλλά καταλαμβάνουν και τις γραμματείες των δικαστηρίων, παρατηρείται και στο Συμβούλιο της Επικρατείας, με αποτέλεσμα οι δικαστικοί λειτουργοί να εκτελούν σε μεγάλο βαθμό εργασίες γραμματείας».

Στα προαναφερόμενα μπορούν να προστεθούν και άλλα μη γραφειοκρατικά αίτια τα οποία υποστηρίζονται από πολλούς όπως η νοοτροπία που έχουμε ως λαός να καταφεύγουμε στα δικαστήρια για το οτιδήποτε, χωρίς δεύτερη σκέψη και χωρίς να έχουμε προσπαθήσει να βρούμε μία εναλλακτική μορφή επίλυσης της διαφοράς. Η εξωδικαστική επίλυση διαφοράς συχνά αγνοείται στη χώρα μας ή θεωρείται απλώς μη πρόσφορη μέθοδος.

Από την πλευρά της η Ένωση Διοικητικών Δικαστών σε επιστολή της που επιδόθηκε προς τον Υπουργό Δικαιοσύνης το 2015 θεωρεί ότι το φαινόμενο της καθυστέρησης της απονομής της Δικαιοσύνης δεν είναι φαινόμενο δικονομικό, αλλά ότι έχει κυρίως κοινωνικά αίτια και αναφέρει ότι: *«η βαθιά κοινωνική ανισότητα είναι που αναπαράγει διαρκώς νέες και όλο και πιο σύνθετες διαφορές κατά τρόπο ώστε όσες δικονομικής φύσης μεταρρυθμίσεις και αν γίνουν δεν θα καταστεί δυνατή η επίλυσή του, ούτε θα καταστεί εφικτή η επίκαιρη εκδίκαση των υποθέσεων που άγονται στα δικαστήρια».*

Από τα προαναφερόμενα γίνεται σαφές ότι η καθυστέρηση στην απονομή της δικαιοσύνης είναι ένα πρόβλημα πρακτικό – πραγματικό και για την αναζήτηση τρόπων αντιμετώπισης του πρέπει κανείς να λάβει υπόψη του τόσο τα πραγματικά δεδομένα και τις καταστάσεις που επικρατούν στο χώρο της δικαιοσύνης όσο και τους άλλους παράγοντες που επηρεάζουν τη λειτουργία της, όπως π.χ. οι νέες τεχνολογίες.

Δεν υπάρχει επομένως αμφιβολία ότι «Λυδία λίθος» για την επιτάχυνση της απονομής της Δικαιοσύνης είναι αφενός η κάλυψη των οργανικών και λειτουργικών κενών των δικαστηρίων σε δικαστικούς λειτουργούς και δικαστικούς υπαλλήλους¹, και αφετέρου η

¹Σύμφωνα με δηλώσεις του κ.Δ. Ζημιανίτη (εκπρόσωπος Τύπου της Εισαγγελίας και γενικός γραμματέας στην Ένωση Εισαγγελέων): «Η ποινική Δικαιοσύνη είναι υπερφορτωμένη, δυσκίνητη, αναποτελεσματική. Δεν είναι προσαρμοσμένη στις σύγχρονες ανάγκες από πλευράς υποδομών, ανθρώπινου δυναμικού, νομοθετικού πλαισίου Στην Εισαγγελία Πρωτοδικών Αθηνών, τη μεγαλύτερη Εισαγγελία της χώρας, οι εισαγγελείς, εκτός ελαχίστων, δεν διαθέτουν γραφείο, ούτε χώρο για να αποθηκεύσουν τις δικογραφίες. Εξυπακούεται ότι δεν υπάρχει Internet, ούτε διασύνδεση των αρχείων, όχι ανά τη χώρα, ούτε καν από κτίριο σε κτίριο του Πρωτοδικείου Αθηνών. Τα κενά των δικαστικών γραμματέων και δικαστικών επιμελητών ανέρχονται σε 28% και 57% αντίστοιχα. Υπηρεσία δηλαδή αποδυναμωμένη που καλείται να σηκώσει ένα τεράστιο βάρος».

προώθηση της ηλεκτρονικής δικαιοσύνης (*E-Justice*), τομέας στον οποίο η χώρα έχει μείνει πίσω.

Ειδικότερα:

Δικαστηριακή ύλη πέρα από τις δικαστηριακές δυνατότητες.

Παρατηρείται σημαντική δυσαναλογία στον αριθμό των υποθέσεων που εισάγονται στα δικαστήρια και εκείνων που διεκπεραιώνονται σε όλους τους κλάδους της δικαιοσύνης. Η τάση που επικρατεί είναι να μην φιλτράρονται επαρκώς οι υποθέσεις που φτάνουν στις αίθουσες των δικαστηρίων με αποτέλεσμα οι εκδικαζόμενες υποθέσεις ιδίως στα πολιτικά και ποινικά δικαστήρια να είναι υπερβολικά πολλές σε αριθμό και ποτέ να μην φτάνει μία ημέρα για να εκδικασθούν όλες οι προγραμματισμένες για εκείνη την ημέρα υποθέσεις, οπότε εκ των πραγμάτων αναβάλλονται και συσσωρεύονται σε μία μελλοντική δικάσιμο που ήδη έχει πολλές προγραμματισμένες υποθέσεις. Με αυτό τον τρόπο δημιουργείται ένας φαύλος κύκλος, στον οποίο ποτέ δεν υπάρχει χρόνος, κατάλληλος προγραμματισμός και προσωπικό για να τον τερματίσει και να θέσει τα πράγματα σε μία νέα καλύτερα οργανωμένη βάση προκειμένου η Δικαιοσύνη να απονέμεται με τον ταχύτερο δυνατό τρόπο και την καλύτερη δυνατή οργάνωση. Αυτή η δυσαναλογία από μόνη της δημιουργεί σημαντικές δυσχέρειες στον ορθολογικό προγραμματισμό του έργου του δικαστηρίου, αλλά και κάθε δικαστή στο βαθμό που μεταφέρεται στις δικές του χρεώσεις, ενώ ταλαιπωρεί σε μεγάλο βαθμό και τους διαδίκους..

Είναι αλήθεια ότι με την εφαρμογή σχετικών νομοθετικών και διοικητικών μέτρων, αλλά και σχετική εντατικοποίηση της εργασίας των δικαστηρίων η κατάσταση από την άποψη αυτή έχει βελτιωθεί, χωρίς όμως να έχει ακόμη ισορροπήσει και χωρίς να αναμένεται ότι θα ισορροπήσει σύντομα καθώς έχει σωρευθεί υπερβολικά μεγάλος αριθμός υποθέσεων που με δυσκολία θα απορροφηθούν τα αμέσως επόμενα χρόνια.

Απαιτείται λοιπόν να ληφθούν μέτρα ώστε είτε να μειωθεί ο αριθμός των δικαστικών διενέξεων είτε να αυξηθεί η αποδοτικότητα σε αριθμούς των διαφορών που επιλύονται ή και τα δύο. Με ζητούμενο, σε κάθε περίπτωση, αφενός ότι δεν θα παραβιαστεί το δικαίωμα σε δικαστική προστασία και αφετέρου ότι δεν θα υποβαθμιστεί η ποιότητα του δικαστικού έργου.

Εξωδικαστική επίλυση διαφορών

Σημαντική μπορεί να είναι η συμβολή των εξωδικαστικών τρόπων επίλυσης των διαφορών (διαμεσολάβηση και διαιτησία) στην αποσυμφόρηση των δικαστηρίων. Ο θεσμός της διαμεσολάβησης προάγει έναν νέο τρόπο αντιμετώπισης των διαφορών και αποτελεί ένα νέο εργαλείο στα χέρια των δικηγόρων. Το διεθνές περιβάλλον δείχνει μία σαφή τάση στην επιλογή εξωδικαστικών μεθόδων επίλυσης διαφορών, με δεδομένο το όφελος που υπάρχει σε όλα τα επίπεδα, τόσο για τους ιδιώτες όσο και για τις επιχειρήσεις. Η ανάγκη εφαρμογής των εναλλακτικών αυτών μορφών προβλέπεται και σε μελέτες και προτάσεις που υποβάλλονται από αρμόδια όργανα στις χώρες της Ευρώπης και σε Σύσταση του Συμβουλίου της Ευρώπης.

Παρ' όλο όμως που υπάρχει πλήρες σχετικό νομικό πλαίσιο στη χώρα μας, τα αποτελέσματα είναι ακόμη πενιχρά. Ο αρχικός νόμος που ισχύει από τις αρχές της δεκαετίας του 2000 είχε μείνει σχεδόν ανεφάρμοστος. Για να αντιμετωπιστεί η αδράνεια αυτή, ο νόμος 4512/2018 προέβλεψε την προσφυγή στη διαμεσολάβηση ως αναγκαία προϋπόθεση για το παραδεκτό της άσκησης ένδικων μέσων σε ορισμένες κατηγορίες υποθέσεων. Από την πλευρά του το δικηγορικό σώμα έχει τοποθετηθεί επισήμως, και με προσφυγή του στην Διοικητική Ολομέλεια του ΑΠ, κατά της υποχρεωτικότητας της διαμεσολάβησης. Οι αποφάσεις της Ολομέλειας, της ΕΔΕ και εσχάτως της Διοικητικής Ολομ. του ΑΠ, έκριναν ότι η υποχρεωτικότητα της διαμεσολάβησης αντίκειται στη συνταγματική δικαιοταξία.

Επίσης ο πρόσφατος νόμος, υπήγαγε στην υποχρεωτική διαμεσολάβηση μόνον υποθέσεις μικρού σχετικά ύψους και καθημερινής τριβής -προκαλώντας δυσανάλογη οικονομική επιβάρυνση-, ενώ εξαίρεσε υποθέσεις μεγάλου οικονομικού διαφέροντος (π.χ. ενοχικές υποθέσεις αρμοδιότητας πολυμελούς πρωτοδικείου), στις οποίες η διαμεσολάβηση θα μπορούσε υπό προϋποθέσεις να εξυπηρετεί τις ανάγκες των διαδίκων.

Αναφορικά τέλος, με την ιδιαίτερη κατηγορία των καταναλωτικών διαφορών και σύμφωνα με τις απόψεις του Κέντρου Προστασίας των Καταναλωτών (ΚΕ.Π.ΚΑ) πολλές φορές το κόστος της δικαστικής επίλυσης μιας διαφοράς που ανακύπτει μεταξύ επιχειρηματιών και καταναλωτών υπερκαλύπτει την οικονομική αξία της συναλλαγής που έλαβε χώρα. Αυτό το γεγονός σε συνδυασμό με το μεγάλο χρονικό διάστημα που απαιτείται συνήθως για την έκδοση μιας δικαστικής απόφασης καθιστά πολλές φορές την προσφυγή στα δικαστήρια ασύμφορη για τους καταναλωτές. Για την επίλυση αυτού του προβλήματος θεσμοθετήθηκαν εναλλακτικά μέσα επίλυσης των διαφορών, άλλοτε ως αποτέλεσμα κρατικής πρωτοβουλίας

και άλλοτε με πρωτοβουλία του ιδιωτικού τομέα. Οι προαναφερόμενες εναλλακτικές μέθοδοι επίλυσης των διαφορών είναι πιο ελκυστικές, τόσο για τους καταναλωτές, όσο και για τους επιχειρηματίες εξαιτίας του μικρού κόστους τους και της ταχύτητας επίλυσης της διαφοράς.

Στην ΕΕ υπάρχουν πάνω από 750 σχήματα / συστήματα εναλλακτικής επίλυσης διαφορών που λειτουργούν με διαφορετικό τρόπο και χαρακτηρίζονται από διαφορετικό όνομα (π.χ. διαιτησία, μεσολάβηση, συνήγορος καταναλωτή, επιτροπές παραπόνων).

Η εναρμόνιση της ελληνικής νομοθεσίας προς τους ευρωπαϊκούς κανόνες έγινε με την ΚΥΑ Αρ. 7033- /2015 (ΦΕΚ Β' 1421) η οποία προβλέπει ότι κάθε φορέας που επιθυμεί να αναγνωριστεί επίσημα ως φορέας Εναλλακτικής Επίλυσης Διαφορών υποχρεούται πριν από την έναρξη της δραστηριότητας διαμεσολάβησης και επίλυσης καταναλωτικών διαφορών να ζητήσει με αίτησή του την καταχώρισή του στο ειδικό μητρώο που τηρείται στη Γενική Διεύθυνση Προστασίας Καταναλωτή και Εποπτείας της Αγοράς. Στην Ελλάδα οι φορείς εναλλακτικής επίλυσης διαφορών που είναι εγγεγραμμένοι στο Μητρώο είναι: ο Συνήγορος του Καταναλωτή², ο Μεσολαβητής Τραπεζικών - Επενδυτικών Υπηρεσιών³, το Κέντρο Εναλλακτικής Επίλυσης Διαφορών-ADR POINT IKE⁴ και το Ευρωπαϊκό Ινστιτούτο Επίλυσης Συγκρούσεων (Ε.Ι.Ε.Σ.)⁵.

²Ο Συνήγορος του Καταναλωτή: Αποτελεί ανεξάρτητη αρχή με στόχο την εξωδικαστική και φιλική διευθέτηση διαφορών μεταξύ προμηθευτών και καταναλωτών. Ο Συνήγορός του Καταναλωτή επίσης:α. εποπτεύει τις Επιτροπές Φιλικού Διακανονισμού οι οποίες, σύμφωνα με το Άρθρο 11 του Ν. 2251/1994, συστήνονται από τις Νομαρχιακές Αυτοδιοικήσεις και β. έχει την ευθύνη λειτουργίας και στήριξης του Ευρωπαϊκού Κέντρου Καταναλωτή.

³Ο Μεσολαβητής Τραπεζικών - Επενδυτικών Υπηρεσιών: Ο Μεσολαβητής ασχολείται με τις διαφορές καταναλωτών που προκύπτουν κατά τις συναλλαγές με τράπεζες σε εθνικό επίπεδο. Παράλληλα ο συγκεκριμένος φορέας δραστηριοποιείται και στο δίκτυο FIN-NET και χειρίζεται αντίστοιχες υποθέσεις διασυνοριακού χαρακτήρα.

⁴Το ΚΕΝΤΡΟ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΗΣ ΕΠΙΛΥΣΗΣ ΔΙΑΦΟΡΩΝ - ADR POINT IKE που επιλαμβάνεται διαφορών καταναλωτή κατά προμηθευτή σε μία ευρεία γκάμα συναλλαγών.

⁵Το ΕΥΡΩΠΑΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΠΙΛΥΣΗΣ ΣΥΓΚΡΟΥΣΕΩΝ (Ε.Ι.Ε.Σ.) που επιλαμβάνεται κάθε εγχώριας και διασυνοριακής διαφοράς που προκύπτει από συμβάσεις πωλήσεων ή συμβάσεις υπηρεσιών μεταξύ μιας επιχείρησης και ενός καταναλωτή (με την εξαίρεση των κατηγοριών που αναφέρονται στο άρθρο 2 παρ. 2 της ΚΥΑ.).

Ηλεκτρονική Δικαιοσύνη

Τα τελευταία χρόνια όλα τα μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης χρησιμοποιούν τις νέες τεχνολογίες για τη βελτίωση της απόδοσης και της αποτελεσματικότητας των δικαστικών τους συστημάτων. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή για την Αποτελεσματικότητα της Δικαιοσύνης» χρησιμοποιεί τον όρο «cyberjustice» και αναφέρεται στην χρήση των νέων τεχνολογιών για α)στην πρόσβαση στην δικαιοσύνη, β)στην επικοινωνία μεταξύ δικαστηρίων και παραγόντων της δικαιοσύνης, γ) στη διοίκηση των δικαστηρίων και δ)στην άμεση υποστήριξη στο έργο των δικαστών και της γραμματείας.

Σε διεθνές επίσης επίπεδο οι δικαστικές αποφάσεις είναι διαθέσιμες στο κοινό δωρεάν μέσω του διαδικτύου, με μόνο περιορισμό τη νομοθεσία για τα προσωπικά δεδομένα. Σύμφωνα με την οδηγία 2003/98/ΕΚ, έτσι ενισχύεται το δικαίωμα στη γνώση, που αποτελεί βασική αρχή της δημοκρατίας.

Όπως προκύπτει από έκθεση της CEPEJ, 36 χώρες-μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης χρησιμοποιούν μία κεντρική βάση δεδομένων για όλους τους κλάδους του δικαίου. Το Βέλγιο, η Γαλλία, η Ελλάδα, η Ιταλία και η Σλοβακία έχουν ξεχωριστές βάσεις δεδομένων.

Στο ΣτΕ η δημιουργία βάσης δεδομένων ξεκίνησε γύρω στο 1995 και στο έργο αυτό η συμβολή των ίδιων των δικαστών υπήρξε καθοριστική. Εδώ και δυο χρόνια λειτουργεί κοινή βάση δεδομένων για τη διοικητική δικαιοσύνη, η οποία δεν έχει ακόμη καταστεί εφικτό να είναι προσβάσιμη στο κοινό.

Με τον Ν. 4055/2012 (άρθρα 42 και 49) προβλέφθηκε η δυνατότητα ηλεκτρονικής κατάθεσης δικογράφων, που, σε κανονιστικό επίπεδο, υλοποιήθηκε με το ΠΔ 40/2013 "Ηλεκτρονική κατάθεση δικογράφων, ηλεκτρονική χορήγηση σχετικών, πιστοποιητικών και λοιπών εγγράφων στο Συμβούλιο της Επικρατείας και στα τακτικά διοικητικά δικαστήρια" (Α' 75).

Είναι πρόδηλο, όμως, ότι η επιτυχία της νέας αυτής δυνατότητας, που προβλέπεται ότι θα διευκολύνει τους διαδίκους και θα επιταχύνει τις διαδικασίες εκδικάσεως των υποθέσεων, εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την ανταπόκριση του δικηγορικού κόσμου. Με τις ίδιες διατάξεις του Ν. 4055/2012 προβλέφθηκε η δυνατότητα ηλεκτρονικής επίδοσης δικογράφων, κλήσεων, αποφάσεων κ.λπ. από τα δικαστήρια στους διαδίκους, άρα και προς το Δημόσιο

και τα ΝΠΔΔ, το εγχείρημα όμως αυτό αποδείχθηκε περισσότερο περίπλοκο απ' όσο ανέμενε ο νομοθέτης.

Στο ίδιο πλαίσιο, ο Ν. 4055/2012 (άρθρα 41 και 48, με τα οποία επέρχονται αλλαγές στο άρθρο 19 του ΠΔ 18/1989, καθώς και στα άρθρα 45 και 46 του ΚΔΔ, αντιστοίχως) προέβλεψε ότι ο δικηγόρος πρέπει να αναγράφει στο δικόγραφο την ηλεκτρονική διεύθυνσή του, ώστε να διευκολύνεται η επικοινωνία των δικαστηρίων μαζί του. Περαιτέρω, με τις ίδιες διατάξεις προβλέφθηκε το δικόγραφο να συνοδεύεται από συνοπτική έκθεση, με σκοπό τον ταχύτερο εντοπισμό των κρίσιμων ζητημάτων και την ομαδοποίηση των υποθέσεων. Προβλέπεται μάλιστα, σε περίπτωση μη τήρησης της τελευταίας αυτής υποχρέωσης, η επιβολή αυξημένης δαπάνης εάν απορριφθεί το ένδικο βοήθημα και επιδίκαση μειωμένης εάν γίνει δεκτό. Προβλέφθηκε, επίσης, (άρθρο 52 Ν. 4055/2012, που αντικαθιστά το άρθρο 189 του ΚΔΔ) η υποχρέωση των δικαστών των ΤΔΔ να συντάσσουν και να παραδίδουν το σχέδιο της απόφασης σε ηλεκτρονική μορφή, έτσι ώστε να ελαχιστοποιηθεί ο χρόνος που απαιτείται για την καθαρογραφή και η απόφαση να είναι σε συντομότερο χρόνο στη διάθεση των διαδίκων. Από τα μέχρι στιγμής στοιχεία προκύπτει ότι σε μεγάλο βαθμό η υποχρέωση αυτή τηρείται.

Απαραίτητη προϋπόθεση για την αποτελεσματικότητα των ρυθμίσεων για την ηλεκτρονική κατάθεση δικογράφων κ.λπ. είναι η συστηματική εφαρμογή τους εκ μέρους όλων των παραγόντων της δίκης. Τα ως τώρα αποτελέσματα δεν κρίνονται ικανοποιητικά, καίτοι ο νομοθέτης οδηγήθηκε στη θέσπιση ρύθμισης (άρθρο 19 παρ. 5 του Ν. 4267/2014, Α' 137), σύμφωνα με την οποία η ηλεκτρονική κατάθεση μπορεί να γίνεται εκτός ωραρίου λειτουργίας των γραμματειών των δικαστηρίων.

3. ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΕΣ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΕΣ ΚΑΛΗΣ ΝΟΜΟΘΕΤΗΣΗΣ-ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Τα τελευταία χρόνια αναλήφθηκαν νομοθετικές πρωτοβουλίες στην κατεύθυνση της βελτίωσης του χρόνου απονομής της δικαιοσύνης. Ο όρος «βελτίωση του χρόνου απονομής» είναι προτιμότερος από τον όρο «επιτάχυνση» διότι περιεχόμενο της δίκαιης δίκης είναι η έγκαιρη και αποτελεσματική δικαστική προστασία και επομένως ο χρόνος είναι άρρηκτα δεμένος με την ποιότητα του δικαστικού έργου.

Χαρακτηριστικά:

1) Προβλέφθηκε η διαδικασία σε 3μελές συμβούλιο για τις ακυρωτικές και τις ουσιαστικές διαφορές που μπορούν να δικασθούν χωρίς ακροαματική διαδικασία, εφόσον πρόκειται για ένδικο βοήθημα προδήλως απαράδεκτο ή αβάσιμο (Ν. 2721/1999, Ν. 4055/2012, Ν. 4274/2014), ήδη δε και προδήλως βάσιμο.

2) Ο Ν. 3900/2010 εισήγαγε μια σημαντική καινοτομία καθ' όσον αφορά στους σχηματισμούς των δικαστηρίων που εκδικάζουν τις διαφορές με χρηματικό αντικείμενο: Ενώ κατά βάση μέχρι τότε οι δικαστικοί σχηματισμοί ήταν τουλάχιστον τριμελείς, εγκαινιάστηκε, σε ευρεία έκταση, για πρώτη φορά, η εκδίκαση των παραπάνω διαφορών από μονομελείς συνθέσεις. Η δυνατότητα αυτή ενισχύθηκε ακόμα περισσότερο με τον Ν. 4055/2012. Έως σήμερα φορολογικές και τελωνειακές διαφορές μέχρι 150.000 ευρώ και οι χρηματικές εν γένει διαφορές μέχρι 60.000 ευρώ (π.χ. αγωγές αποζημιώσεως) εκδικάζονται από το μονομελές πρωτοδικείο, πέραν δε των ποσών αυτών οι εν λόγω διαφορές εκδικάζονται, σε πρώτο και σε τελευταίο βαθμό, από το εφετείο. Εφέσεις κατά των αποφάσεων των μονομελών πρωτοδικείων εκδικάζονται από το μονομελές εφετείο (βλ. άρθρο 7 του ΚΔΔ, όπως ισχύει). Με τον Ν. 3900/2010 δόθηκε, επίσης, η δυνατότητα στον διευθύνοντα του διοικητικού πρωτοδικείου ή εφετείου όπου λειτουργούν τουλάχιστον τρία τμήματα, να συνιστά ειδικά τμήματα για ορισμένες διαφορές, όπως οι διαφορές από φόρους, δασμούς, τέλη, εισφορές και συναφή δικαιώματα του δημοσίου, των ΟΤΑ και των ΝΠΔΔ. Είναι αυτονόητο ότι τούτο είναι εφικτό σε μεγάλα δικαστήρια, όπου όμως εκκρεμεί και ο μεγάλος όγκος ομοειδών υποθέσεων (λ.χ. φορολογικών).

Στην ίδια κατεύθυνση, υιοθετήθηκε ρύθμιση που αφορά την καθιέρωση ενός ιδιαίτερου ενδίκου βοηθήματος, κατά την έννοια του άρθρου 13 της ΕΣΔΑ, για την επιδίκαση δίκαιης ικανοποίησης, λόγω καθυστέρησης στην έκδοση απόφασης από το Συμβούλιο της Επικρατείας και τα Τακτικά Διοικητικά Δικαστήρια (ΤΔΔ). Στη διαδικασία αυτή αναφέρονται τα άρθρα 53 έως 58 του Ν. 4055/2012 (Α' 51) που εφαρμόζονται από τις αρμόδιες μονομελείς συνθέσεις του ΣτΕ και των ΤΔΔ, οι οποίες εκδίδουν αποφάσεις με τις οποίες επιδικάζεται εύλογη χρηματική αποζημίωση λόγω καθυστέρησης⁶.

⁶Ήδη έχουν εκδοθεί περίπου 180 αποφάσεις μονομελών συνθέσεων στο ΣτΕ.

Με τις ρυθμίσεις του Ν. 3900/2010 εισήχθησαν περιορισμοί στην άσκηση ενδίκων μέσων κυρίως στις εισαγόμενες ενώπιον του ΣτΕ υποθέσεις, τόσο ως προς την έφεση για τις ακυρωτικές διαφορές, όσο και ως προς την αναίρεση για τις διαφορές ουσίας. Οι περιορισμοί αυτοί, παρ' όλο που κρίθηκαν συμβατοί με την ΕΣΔΑ, έχουν δεχθεί έντονη επιστημονική κριτική.

Μεταξύ των μέτρων που προτείνονται για τη βελτίωση της απονομής της δικαιοσύνης και την αντιμετώπιση των καθυστερήσεων γίνεται πάντοτε επίκληση της ανάγκης αύξησης του κόστους της δίκης. Καίτοι είναι κοινή παραδοχή ότι το κόστος αυτό στη χώρα μας δεν είναι υψηλό, υπάρχει έντονος προβληματισμός για το κατά πόσο η αύξηση του είναι επιθυμητή καθώς εμπεριέχει τον κίνδυνο συρρίκνωσης του δικαιώματος δικαστικής προστασίας που κατοχυρώνει το Σύνταγμα και η ΕΣΔΑ. Συγκεκριμένα, η ΟΚΕ θεωρεί ότι δεν είναι δυνατόν να γίνονται αποδεκτές προϋποθέσεις που έχουν στόχο την αντιμετώπιση των καθυστερήσεων και τη βελτίωση της λειτουργίας των δικαστηρίων, αλλά που στην ουσία ισοδυναμούν με στέρηση του δικαιώματος δικαστικής προστασίας. Ενώ είναι και αμφίβολο εάν ο περιορισμός της άσκησης ενδίκων μέσων είναι θεμιτός επί της αρχής. Η ορθότητα της δικαστικής κρίσης δεν μπορεί να θυσιάζεται στον βωμό της επιτάχυνσης.

Σημαντικό επίσης βήμα εξέλιξης του ακυρωτικού ελέγχου θεωρείται και η εισαγωγή των ρυθμίσεων (άρθρο 22 Ν. 4274/2014), με τις οποίες το δικαστήριο, αντί να οδηγηθεί σε ακυρωτικό αποτέλεσμα, τάσσει προθεσμία στη Διοίκηση να λάβει τα κατάλληλα μέτρα ή να προβεί σε συγκεκριμένες ενέργειες. Οι ρυθμίσεις αυτές μπορούν να ενισχυθούν και με τη δυνατότητα επιβολή κυρώσεων σε περίπτωση μη συμμόρφωσης.

Τέλος, επισημαίνεται ότι στον προβληματισμό που αναπτύσσεται για την ποιότητα του δικαστικού έργου και την έγκαιρη απονομή της δικαιοσύνης δεν τονίζεται επαρκώς η βαρύτητα της αρνήσεως της διοικήσεως να συμμορφωθεί με τις δικαστικές αποφάσεις, που οδηγεί σε καθυστερήσεις, νέο κύκλο δικαστικών προσφυγών και δημιουργεί κλίμα ανασφάλειας στους πολίτες για τη λειτουργία του δικαστικού συστήματος.

4. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Τα προβλήματα της Δικαιοσύνης συνδέονται άρρηκτα με τις παθογένειες του ελληνικού κράτους. Στα προηγούμενα κεφάλαια έχουν επισημανθεί οι αιτίες που αποτελούν πηγή προβλημάτων για την ασφάλεια και την ορθή εφαρμογή του δικαίου, όπως μεταξύ άλλων η παραγωγή νέων νομοθετικών ρυθμίσεων που αγνοούν την ύπαρξη παλιότερων, η αντιγραφική ενσωμάτωση του παράγωγου ενωσιακού δικαίου στην εσωτερική έννομη τάξη, η πληθώρα νομοθετικών εξουσιοδοτήσεων για την άσκηση κανονιστικής αρμοδιότητας από τη διοίκηση, ο άσκοπος νομοθετικός πληθωρισμός εις βάρος της ποιότητας των παραγόμενων ρυθμίσεων, η παράλειψη ρύθμισης από το νομοθέτη σημαντικών τομέων που απαιτούν ρύθμιση κ.ά..

Δεν αμφισβητείται ότι η ποιότητα και η αποδοτικότητα του δικαστικού συστήματος αποτελεί βασικό παράγοντα για την κοινωνική συνοχή, αλλά και για την οικονομική ανάπτυξη και προεχόντως για την άσκηση επενδυτικής δραστηριότητας.

Κρίσιμο στοιχείο για τη δημιουργία φιλοεπενδυτικού κλίματος δεν είναι η εύρυθμη λειτουργία της δικαιοσύνης καθεαυτή, αλλά η μέσω αυτής δημιουργία προβλέψιμου νομικού περιβάλλοντος. Δηλαδή η ασφάλεια δικαίου. Βεβαίως η ασφάλεια δικαίου δεν εξαρτάται μόνο από την καλή λειτουργία της δικαιοσύνης, αλλά από το νομικό σύστημα συνολικότερα, στο οποίο κεντρική θέση έχει ο νόμος και η εφαρμογή του από τη Διοίκηση. Σε κάθε περίπτωση, πάντως, τα δικαστήρια αποτελούν καθοριστικό παράγοντα του νομικού συστήματος και της ασφάλειας δικαίου διότι με τις αποφάσεις τους και τον τρόπο λειτουργίας τους είναι δυνατόν να καλύπτονται, αλλά και να προκαλούνται ρήγματα στην έννομη τάξη.

Στα βασικά κριτήρια της αποδοτικότητας της δικαιοσύνης είναι ασφαλώς οι ρυθμοί επίλυσης των διαφορών. Δεν πρέπει να παραγνωρίζεται, όμως, και η σημασία της ανεξαρτησίας της δικαιοσύνης όχι μόνο όπως προβλέπεται στα νομικά κείμενα, αλλά και στις εφαρμοζόμενες πρακτικές. Ως προς το ζήτημα αυτό σημασία έχει κυρίως η αντίληψη που έχει δημιουργηθεί στους κοινωνικούς εταίρους και στην κοινή γνώμη.

Η καθυστέρηση στην απονομή της δικαιοσύνης είναι μία παθογένεια που δεν παρατηρείται μόνο στην Ελλάδα, αλλά και σε πολλές χώρες, ακόμη και χώρες ευρωπαϊκές. Για το λόγο αυτό το θέμα έχει εξεταστεί επανειλημμένως στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του Συμβουλίου της Ευρώπης από πάγιες επιτροπές που λειτουργούν με σκοπό την παρακολούθηση και αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας της δικαιοσύνης, όπως είναι η Ευρωπαϊκή Επιτροπή για την Αξιολόγηση και την Αποτελεσματικότητα της Δικαιοσύνης

(CEPEJ) που λειτουργεί στο πλαίσιο του Συμβουλίου της Ευρώπης και το Γνωμοδοτικό Συμβούλιο των Ευρωπαϊκών δικαστών που λειτουργεί στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Αυτά τα όργανα παρακολουθούν ποιοτικά και ποσοτικά στοιχεία σχετικά με τη λειτουργία των δικαστικών συστημάτων στις διάφορες χώρες και εκδίδουν γνώμες και κατευθυντήριες γραμμές, οι οποίες αφορούν, μεταξύ άλλων, και τους ρυθμούς απονομής της δικαιοσύνης.

Κλείνοντας επιβάλλεται να επισημανθεί ένα σημαντικό ζήτημα το οποίο έχει λάβει προσφάτως σημαντικές διαστάσεις με δυσμενείς συνέπειες για το κύρος της δικαιοσύνης και είναι η δημόσια κριτική από την κυβέρνηση στις αποφάσεις της δικαιοσύνης όταν αυτές αφορούν έλεγχο κρατικών πράξεων.

Η κριτική των δικαστικών αποφάσεων είναι αυτονόητη και επιθυμητή, πρέπει όμως να αφορά στην ορθότητα της δικαστικής κρίσης και όχι στο κατά πόσον αυτή είναι η όχι αρεστή. Και σίγουρα ο δικαστικός έλεγχος, ειδικά των κρατικών πράξεων, αναπόφευκτα επιβραδύνει τη διοικητική δράση, ιδίως όταν οδηγεί σε ακύρωση. Το φαινόμενο αυτό επιτείνεται όταν για την επίλυση συγκεκριμένης διαφοράς πρέπει να μεσολαβήσει απόφαση του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, που είναι το μόνο κυρίαρχο όργανο να ερμηνεύσει κανόνα ενωσιακού δικαίου. Η καθυστέρηση όμως αυτή, και οι επακόλουθες δυσμενείς συνέπειες στην οικονομική ιδίως δράση, αποτελεί το αναπόφευκτο τίμημα που πρέπει να καταβληθεί προκειμένου το κράτος δικαίου να συνεχίσει να υφίσταται.

Σε όλες, άλλωστε, τις σύγχρονες δημοκρατίες, ο δικαστικός έλεγχος όχι μόνο δεν περιορίζεται αλλά καταλαμβάνει όλο και περισσότερες μορφές της κοινωνικής δράσης, ενώ, παράλληλα, υπερεθνικές δικαιοδοσίες καλούνται να εμπλακούν στην επίλυση των διαφορών. Η λύση, επομένως, δεν πρέπει να δοθεί από την πλευρά που υποστηρίζει λιγότερο δικαστικό έλεγχο, είτε με επιστροφή σε ξεπερασμένα μοντέλα προηγούμενων αιώνων είτε με υιοθέτηση αυταρχικού τύπου οργάνωσης και διακυβέρνησης του κράτους, αλλά από εκείνους που, αναγνωρίζοντας ότι η Δημοκρατία είναι ένα αργό και ακριβό σύστημα, παλεύουν να βρουν τη χρυσή τομή μεταξύ της ανάγκης για γρήγορη και αποτελεσματική απονομή της Δικαιοσύνης και εκείνης για τον σεβασμό της αρχής της νομιμότητας της διοικητικής δράσης και του δικαιώματος του κάθε πολίτη σε δικαστική προστασία.

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Καμία μεταρρύθμιση από μόνη της δεν θα ήταν αρκετή για μία μετρήσιμη βελτίωση της κατάστασης στην ελληνική δικαιοσύνη. Και αυτό γιατί πέραν των ενδογενών προβλημάτων και μειονεκτημάτων του συστήματος της Δικαιοσύνης, υπάρχουν και εξωγενείς αιτίες στις οποίες οφείλεται η καθυστέρηση στην απονομή της Δικαιοσύνης (αλληπάλληλες τροποποιήσεις νόμων, ασάφεια στην διατύπωση νομικών όρων, σύγχυση σε δικαστές και διαδίκους και φυσικά, επιβάρυνση των δικαστηρίων διαρκώς με νέα ύλη).

Εκείνο το οποίο χρειάζεται επομένως είναι μια σύνθετη προσέγγιση του ζητήματος και εναρμονισμένη λήψη αλληλοσυμπληρούμενων μέτρων. Μόνο με τον τρόπο αυτό μπορεί να αναμένεται βελτίωση της ποιότητας, της αποτελεσματικότητας και των ρυθμών απονομής της δικαιοσύνης.

Βέβαια πολλά από τα μέτρα που προτείνονται στη συνέχεια αυτά οδηγούν σε μεταβολή καθιερωμένων λογικών και πρακτικών και η δύναμη της ρουτίνας σε κάθε επαγγελματικό χώρο είναι ισχυρή και η μεταβολή της δεν γίνεται εύκολα αποδεκτή. Το ίδιο συμβαίνει και με το νομικό κόσμο, δικαστές και δικηγόρους, και μάλιστα πολλές φορές σε μεγαλύτερο βαθμό.

Λαμβάνονται αυτό υπόψη της η ΟΚΕ προβαίνει στις ακόλουθες προτάσεις:

A. Καλή Νομοθέτηση

Η καλή νομοθέτηση δεν συναρτάται μόνο με τη διατύπωση του κειμένου του νομοθετήματος (νόμου, προεδρικού διατάγματος και κάθε άλλης κανονιστικής πράξης), αλλά και με την προετοιμασία του.

1. Στο στάδιο της προετοιμασίας ενός νομοθετήματος η ΟΚΕ επισημαίνει ότι είναι αναγκαίο:

- Να έχουν καθοριστεί και αποσαφηνιστεί το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα στο πλαίσιο συγκεκριμένων στρατηγικών στόχων και επιχειρησιακών στόχων.
- Να έχει μελετηθεί με επιμέλεια η υπάρχουσα νομοθεσία ώστε να έχει διαπιστωθεί αν απαιτείται, και σε ποιο βαθμό, νέα παρέμβαση του νομοθέτη. Μόνο σε εξαιρετικές περιπτώσεις δικαιολογείται να επιχειρείται νομοθετική μεταβολή χωρίς να έχει εφαρμοστεί η προηγούμενη νομοθεσία σε βαθμό ώστε να μπορεί να συναχθούν συμπεράσματα ως προς την ορθότητα και την αποτελεσματικότητά της.

- Να έχει γίνει ουσιαστική διαβούλευση με τους ενδιαφερομένους φορείς. Η ακολουθούμενη πρακτική της ανάρτησης ενός σχεδίου νομοθετήματος λίγες ημέρες στο διαδίκτυο δεν αποτελεί ουσιαστική διαβούλευση. Απαιτείται ουσιαστική συζήτηση κυρίως με πρόσωπα που έχουν εμπειρία σχετικά με το προς ρύθμιση αντικείμενο και γνώση των αποτελεσμάτων από την εφαρμογή τυχόν προηγούμενης νομοθεσίας. Ιδιαίτερα χρήσιμο είναι να λαμβάνονται υπόψη οι γνώμες των υπηρεσιών, στις αρμοδιότητες των οποίων εμπίπτει το προς ρύθμιση αντικείμενο.
- Να έχουν μελετηθεί αναλυτικά οι αποδέκτες που θα εφαρμόσουν τις ρυθμίσεις και παράλληλα η εξέλιξη της κοινωνικοοικονομικής πραγματικότητας ώστε να έχει προοπτική μέλλοντος και το ήδη υπάρχον θεσμικό πλαίσιο μέσα στο οποίο θα ενταχθεί για να λειτουργήσει. Επίσης θα ήταν χρήσιμη η πλήρης λειτουργική αξιοποίηση της Κεντρικής Νομοπαρασκευαστικής Επιτροπής (ΚΕΝΕ) και ενδεχομένως ανεξαρτητοποίηση αυτής.

2. Το κείμενο των νομοθετημάτων πρέπει να έχει τα εξής βασικά γνωρίσματα, προκειμένου να υπηρετείται στο δυνατόν μεγαλύτερο βαθμό η ασφάλεια δικαίου και η διαφάνεια.

- Σαφήνεια στη διατύπωση. Η θεσπιζόμενη ρύθμιση πρέπει να προκύπτει σαφώς από το κείμενο του νομοθετήματος. Ασάφειες λόγω σφαλμάτων στη διατύπωση ή συντακτικών και γραμματικών αδεξιότητων δεν μπορούν πάντοτε να αρθούν με εγκύκλιο, η έκδοση της οποίας, μάλιστα, μπορεί στις περιπτώσεις αυτές να αποτελέσει αιτία δικαστικών διενέξεων.
- Ορθή δομή και διάρθρωση. Ως παραδείγματα κακής νομοθέτησης, που συναντώνται σταθερά και έχουν καταστεί σχεδόν κανόνας, αναφέρονται η σώρευση στο ίδιο νομοθέτημα ρυθμίσεων για περισσότερα αντικείμενα ή η ένταξη στο ίδιο άρθρο ρυθμίσεων για διαφορετικά αντικείμενα, έστω και συναφή. Και βεβαίως η ένταξη σε νομοθέτημα διατάξεων μη συναφών προς το κύριο περιεχόμενο του, η οποία μάλιστα, όταν πρόκειται για νομοθέτημα αποτελεί αντισυνταγματική πρακτική.
- Διασύνδεση με την προϋφιστάμενη νομοθεσία. Απαιτείται κάθε νέα ρύθμιση να συσχετίζεται με τυχόν προϋφιστάμενη νομοθεσία κατά τρόπο ώστε να καθίσταται σαφές ποιες είναι οι προηγούμενες διατάξεις που τροποποιούνται, συμπληρώνονται και καταργούνται.

Επίσης ιδιαίτερη σημασία στον εξορθολογισμό και στην αποσαφήνιση της νομοθεσίας έχει η κωδικοποίηση. Πρέπει να ληφθεί υπόψη, όμως, ότι πρόκειται για έργο χρονοβόρο και ότι η

κωδικοποίηση σε κάθε τομέα της νομοθεσίας, αν είναι ουσιαστική και δεν αποτελεί απλώς συρραφή διατάξεων, απαιτεί εργασία πολλών μηνών εφόσον ανατεθεί με αποκλειστική απασχόληση σε εξειδικευμένα πρόσωπα, ή ετών σε άλλη περίπτωση. Έχει θεσμοποιηθεί και συγκροτηθεί το Εθνικό Συμβούλιο για την Κωδικοποίηση και Αναμόρφωση της Ελληνικής Νομοθεσίας (άρθρο 40 του ν.4369/2016) αλλά φαίνεται ότι δεν έχει δραστηριοποιηθεί.

Επισημαίνεται ότι η κωδικοποίηση διατηρεί την αξία της αν αποκτήσει σταθερότητα και δεν αποδυναμωθεί με συχνές τροποποιήσεις, αν μάλιστα οι μεταγενέστερες διατάξεις θεσπίζονται χωρίς να εντάσσονται στον υφιστάμενο κώδικα. Για το λόγο αυτό, παράλληλα με την επιδίωξη κωδικοποίησης, πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη σημασία στην ορθή εφεξής νομοθέτηση, με την οποία είναι δυνατόν και να ικανοποιηθούν μερικώς οι σκοποί της κωδικοποίησης ως προς τη σαφήνεια της νομοθεσίας και την ασφάλεια δικαίου, αν κάθε νέο νομοθέτημα συνδεθεί με την προϋφιστάμενη νομοθεσία με ρητή κατάργηση διατάξεων που καταργούνται εμμέσως ή παύουν να ισχύουν ή δεν έχουν αντικείμενο εφαρμογής μετά τη θέσπιση των νέων ρυθμίσεων.

B. Ταχεία απονομή της δικαιοσύνης

Το πρόβλημα της καθυστέρησης στην απονομή της δικαιοσύνης είναι σύνθετο και προϋποθέτει παρεμβάσεις και βελτιώσεις σε πολλούς τομείς. Όπως έχει ήδη επισημανθεί στα προηγούμενα κεφάλαια από μία πρώτη προσέγγιση μπορούν να επισημανθούν οι εξής αιτίες της βραδύτητας της οριστικής επίλυσης των δικαστικών διενέξεων.

1. Ο μεγάλος αριθμός εισαγομένων υποθέσεων. Είναι αδύνατον τα δικαστήρια να μπορούν να ανταποκριθούν σε αυτό τον αριθμό κατά τρόπο ώστε να διεκπεραιώνουν τις υποθέσεις αυτές σε εύλογο χρόνο με ορθή δικαστική κρίση. Είναι, ως εκ τούτου, επιθυμητή η μείωση του αριθμού των υποθέσεων, ως προς την οποία επισημαίνονται τα εξής:

- Η απαγόρευση άσκησης ένδικων μέσων κατά δικαστικών αποφάσεων που εκδίδονται σε πρώτο βαθμό και η θέσπιση αυστηρών διαδικαστικών προϋποθέσεων για την άσκηση ένδικων μέσων ή και γενικότερα για την πρόσβαση στη δικαιοσύνη, όπως λ.χ. η επιβολή υψηλού παραβόλου, θα είχε πραγματικά ως συνέπεια να περιοριστεί ο φόρτος των δικαστηρίων. Το μέτρο αυτό όμως έχει ένα επιτρεπτό συνταγματικό όριο. Δεν είναι δυνατόν να τεθούν προϋποθέσεις που ισοδυναμούν με στέρηση του

δικαιώματος δικαστικής προστασίας. Στο χώρο της διοικητικής δικαιοσύνης έχουν εξαντληθεί τα επιτρεπτά όρια από την άποψη αυτή.

- Η απόφαση να ενθαρρύνονται οι δικαστικές υπηρεσίες του Κράτους και των Ν.Π.Δ.Δ. να μην ασκούν ένδικα μέσα σε υποθέσεις πολιτών, ιδίως υπαλλήλων τους, όπου το κύριο νομικό ζήτημα έχει επιλυθεί με απόφαση της Ολομέλειας του Συμβουλίου της Επικρατείας ή φυσικά και του Ανώτατο Ειδικό Δικαστήριο.
- Η χρησιμοποίηση εναλλακτικών μέσων επίλυσης των διαφορών και κυρίως των διαδικασιών της διαιτησίας και της διαμεσολάβησης, οι οποίες προβλέπονται στη νομοθεσία, αλλά έχουν περιορισμένη εφαρμογή. Υπάρχουν πολλές κατηγορίες διαφορών, για τις οποίες οι διαδικασίες αυτές αποτελούν πρόσφορο μέσο για την ορθή και ταχεία επίλυση της διαφοράς. Επίσης η διαμεσολάβηση θα μπορούσε να εφαρμοστεί και σε ορισμένες κατηγορίες διοικητικών διαφορών. Προτείνεται για την ενίσχυση του θεσμού της διαμεσολάβησης:
 - i) η θέσπιση ελκυστικών φορολογικών ή άλλων μέτρων, ως κινήτρων εφαρμογής της διαμεσολάβησης,
 - ii) η επιβολή κυρώσεων σε περίπτωση αδικαιολόγητης μη συμμόρφωσης των μερών με την εκ του νόμου υποχρέωση του για συμμετοχή σε υποχρεωτική διαμεσολάβηση,
 - iii) η δυνατότητα μεταγραφής των αποφάσεων της διαμεσολάβησης, προκειμένου να επιλύονται με διαμεσολάβηση άμεσα και χωρίς την ανάγκη περαιτέρω πράξεων και υποθέσεις εμπράγματου δικαίου.
 - iv) Η προώθηση ενός μηχανισμού μόνιμης διαιτησίας στους δικηγορικούς συλλόγους, που θα προσφέρει ταχύτητα, θεσμικό κύρος, χαμηλό κόστος, και εμπιστευτικότητα της διαδικασίας ώστε να καταστεί ελκυστικός για τα μέρη, και ιδίως την επιχειρηματική κοινότητα.

2. Οργανωτικά μέτρα για τη βελτίωση της παραγωγικότητας του δικαστικού συστήματος και για την αντιμετώπιση της μη ορθολογικής οργάνωσης και λειτουργίας των δικαστηρίων. Ως προς την ποσοτική απόδοση των δικαστηρίων υπάρχουν περιθώρια βελτίωσης με μέτρα, ορισμένα από τα οποία ανάγονται στις αρμοδιότητες του νομοθέτη και της διοίκησης, άλλα όμως ανήκουν στην ευθύνη των ίδιων των δικαστηρίων.

Τα περισσότερα από τα προτεινόμενα μέτρα που ακολουθούν έχουν συζητηθεί από τις επιτροπές της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του Συμβουλίου της Ευρώπης. Ειδικότερα:

α) Βελτίωση της αναλογίας δικαστών – δικαστικών υπαλλήλων. Στην Ελλάδα οι δικαστικοί υπάλληλοι είναι σαφώς λιγότεροι από τους δικαστές σε όλους τους κλάδους της δικαιοσύνης. Ένας δικαστικός υπάλληλος αναλογεί σε δύο περίπου δικαστές, ενώ στις ευρωπαϊκές χώρες η αναλογία είναι αντίστροφη. Κατά μέσο όρο σε ένα δικαστή αντιστοιχούν τρεις περίπου δικαστικοί υπάλληλοι. Η αναλογία θα βελτιωθεί κάπως μετά ο διορισμό ικανού αριθμού δικαστικών υπαλλήλων με βάση τον περυσινό διαγωνισμό του ΑΣΕΠ, αλλά και πάλι ο αριθμός των δικαστικών υπαλλήλων θα είναι μικρότερος από τον αριθμό των δικαστικών λειτουργών. Η κατάσταση αυτή δημιουργεί δυσλειτουργίες προεχόντως διότι οι δικαστές απασχολούνται με καθήκοντα γραμματειακής υποστήριξης σε βάρος του χρόνου άσκησης των καθαρώς δικαστικών καθηκόντων.

β) Χρήσιμο είναι να συστηματοποιηθεί και επεκταθεί ο ήδη προβλεπόμενος θεσμός της άσκησης στα δικαστήρια. Νέοι πτυχιούχοι μπορούν να λειτουργήσουν ως επίκουροι σε ορισμένα δικαστικά έργα και να συμβάλουν στην ταχύτερη διεκπεραίωση των υποθέσεων.

γ) Εξορθολογισμός της χωροταξίας των δικαστηρίων. Η κατανομή των πρωτοβάθμιων και δευτεροβάθμιων δικαστηρίων όλων των κλάδων της δικαιοσύνης έχει γίνει συμπτωματικά, και πολλές φορές με κριτήρια τοπικιστικά και ψηφοθηρικά. Αυτό έχει ως συνέπεια αφενός τη μη ισορροπημένη κατανομή του δικαστικού έργου λόγω της λειτουργίας δικαστηρίων με μεγάλο όγκο υποθέσεων και εργασιών και δικαστηρίων με σαφώς μειωμένο έργο και αφετέρου την ύπαρξη δικαστηρίων με πολύ μικρό αριθμό δικαστών, στα οποία δεν είναι δυνατή η ορθολογική κατανομή του δικαστικού έργου ούτε η δημιουργική απόδοση του συλλογικού έργου του δικαστηρίου. Η κατάσταση αυτή επομένως οδηγεί σε αδυναμία αξιοποίησης του δικαστικού προσωπικού κατά τον αποτελεσματικότερο δυνατό τρόπο.

Η ΟΚΕ βέβαια θεωρεί ότι ο εξορθολογισμός της κατανομής των δικαστηρίων θα πρέπει να προκύψει μέσα από ανοικτό και ουσιαστικό διάλογο με του Συλλόγους της Περιφέρειας, ώστε να αποφευχθούν παρερμηνείες και οι όποιες καταργήσεις δικαστηρίων να μην εκληφθούν ότι γίνονται για να θίξουν κάποιους Συλλόγους και να ευνοήσουν άλλους.

δ) Εισαγωγή της ηλεκτρονικής δικαιοσύνης και εγκατάσταση πληροφοριακών

συστημάτων τόσο για τη λειτουργία του ίδιου του δικαστηρίου και τη διευκόλυνση του έργου του, όσο και για την επικοινωνία του δικαστηρίου με τους διαδίκους. Η διευκόλυνση των διαδίκων και η δυνατότητα ηλεκτρονικής εκτέλεσης των διαδικαστικών πράξεων συμβάλλει στην ταχύτερη διεκπεραίωση των υποθέσεων.

ε) Εκπαίδευση και επιμόρφωση των προσώπων που μετέχουν στη διαδικασία της νομοθέτησης. Χρήσιμο θα ήταν να ληφθούν μέτρα εκπαίδευσης και επιμόρφωσης όσων εμπλέκονται στην καλή νομοθέτηση, όπως των υπαλλήλων των υπουργείων, των στελεχών που μετέχουν στη διαδικασία της νομοθέτησης, στο προσωπικό που υποστηρίζει τους βουλευτές και στο προσωπικό της Βουλής.

στ) Εξοικείωση των λειτουργών της Δικαιοσύνης και εκπαίδευση των πολιτών σε αποτελεσματικές εξωδικαστικές διαδικασίες επίλυσης των διαφορών τους.

Η αρμοδιότητα και ευθύνη για τη λήψη των προηγούμενων μέτρων ανήκει στη διοίκηση. Αλλά και τα ίδια τα δικαστήρια μπορούν να λάβουν οργανωτικά μέτρα, με την εφαρμογή των οποίων είναι δυνατόν να επιταχύνεται σε κάποιο βαθμό ο ρυθμός εκδίκασης των υποθέσεων. Οι προτάσεις στην κατεύθυνση αυτή είναι οι ακόλουθες:

α) Απαιτείται κυρίως η καλύτερη δυνατή διαχείριση της δικαστικής ύλης με την ορθολογική κατανομή των υποθέσεων. Π.χ. ομαδοποίηση και συσχέτιση των υποθέσεων ώστε να είναι δυνατή διεκπεραίωση μεγαλύτερου αριθμού με απασχόληση λιγότερων δικαστών και διάθεση μικρότερου χρόνου εργασίας.

β) Καθορισμός προτεραιοτήτων στην εκδίκαση των υποθέσεων, ανάλογα με τη σημασία τους για τους διαδίκους, τις ευρύτερες συνέπειες για την οικονομία και το δημόσιο συμφέρον ή τον κοινωνικό αντίκτυπο.

γ) Καθιέρωση στοχοθεσίας για το δικαστήριο συνολικά και για κάθε δικαστή με σκοπό τη διαπίστωση των αδυναμιών στη συνολική διαχείριση του δικαστικού έργου και την αναζήτηση των δυνατοτήτων βελτίωσης.

δ) Σύνταξη έκθεσης πεπραγμένων που θα δημοσιοποιείται και δεν θα αρκείται σε στατιστικά στοιχεία, αλλά θα περιέχει και αξιολόγηση της λειτουργίας των δικαστηρίων και του ευρύτερου νομικού πλαισίου και πραγματικών καταστάσεων στις οποίες λειτουργούν.

ε) Συντόμευση του σκεπτικού των αποφάσεων, χωρίς βεβαίως να παραβιάζεται η συνταγματική επιταγή της αιτιολόγησης. Η πληρότητα της αιτιολογίας είναι το μόνο

μέσο δημοκρατικού ελέγχου των δικαστικών αποφάσεων και οι όποιες εκπτώσεις γίνονται από ένα σημείο και μετά δημιουργούν έδαφος δικαστικής αυθαιρεσίας.

στ) Περιορισμός των αναβολών και ο προσδιορισμός των υποθέσεων που αναβάλλονται σε πολύ σύντομες δικασίμους.

Αναφορικά με τη διοικητική δικαιοσύνη η ΟΚΕ οφείλει να επισημάνει ότι σημαντικό στοιχείο αποτελεί η εκτέλεση των αποφάσεων από τη διοίκηση, ώστε να μη δημιουργούνται νέες δίκες για το ίδιο θέμα. Εκτέλεση των αποφάσεων σημαίνει όχι απλώς συμμόρφωση προς το δεδικασμένο από συγκεκριμένη απόφαση, αλλά ουσιαστική συμμόρφωση προς τις νομολογιακές λύσεις ώστε να μην επαναλαμβάνονται πράξεις που έρχονται σε αντίθεση με την κρίση δικαστικής απόφασης σχετικά με τη νόμιμη δράση της διοίκησης. Διότι τέτοιες πράξεις, εκτός του ότι παραβιάζουν τις αρχές της χρηστής διοίκησης, οδηγούν σε νέες δίκες και αδικαιολόγητη επιβάρυνση των δικαστηρίων.

Όσον αφορά δε τον εκσυγχρονισμό, την ποιοτική αναβάθμιση και επιτάχυνση της απονομής της ποινικής δικαιοσύνης, η ΟΚΕ επισημαίνει ότι απαραίτητες προϋποθέσεις είναι:

- 1) Η ευρεία αποποινικοποίηση των ήσσονος σημασίας αδικημάτων και η αντικατάσταση στις περιπτώσεις αυτές των ποινών από διοικητικές κυρώσεις,
- 2) η υλοποίηση της νομοθετικής πρόβλεψης για ίδρυση και λειτουργία της Δικαστικής Αστυνομίας στις μεγάλες Εισαγγελίες της χώρας, με ειδικευμένους αστυνομικούς,
- 3) η αύξηση των οργανικών θέσεων των εισαγγελέων σε όλους τους βαθμούς και η άμεση κάλυψη όλων των κενών θέσεων στις Εισαγγελίες του πρώτου βαθμού,
- 4) η αλλαγή του τρόπου επιλογής των προέδρων των Ανωτάτων Δικαστηρίων και του Εισαγγελέα του Αρείου Πάγου, καθώς και η επιλογή του τελευταίου από τον εισαγγελικό κλάδο. Μία πρόταση που δεν χρειάζεται συνταγματική αναθεώρηση είναι να εκλέγονται από τους δικαστές τρεις υποψήφιοι, μετά από εκλογική αναμέτρηση μεταξύ των δικαστών του Αρείου Πάγου και με ευρύτερη συμμετοχή δικαστικών λειτουργών, των Εφετείων και Πρωτοδικείων, και στη συνέχεια να διαβιβάζονται τα ονόματα τους στο Υπουργικό Συμβούλιο και να επιλέγεται ο ένας εξ αυτών για τη θέση του Προέδρου του Αρείου Πάγου,
- 5) η καθιέρωση σταθερών και αντικειμενικών κριτηρίων για κάθε υπηρεσιακή μεταβολή δικαστικών λειτουργών, ειδικής αιτιολογίας όλων των αποφάσεων του Ανωτάτου Δικαστικού Συμβουλίου και δικαιωμάτων προσφυγής των υπό κρίση δικαστικών λειτουργών,
- 6) η επανεξέταση της διάταξης περί ιεραρχικής εξάρτησης μεταξύ των εισαγγελικών

λειτουργιών",

7) η επανεξέταση του Κώδικα Οργανισμού των Δικαστηρίων (1756/1988) και ιδίως του πειθαρχικού κώδικα των Δικαστών.

8) Η επανεξέταση της διάταξης του άρθρου 340 παρ.1 ΚΠΔ όπως τροποποιήθηκε με το Ν.4509/2017 και βάση της οποίας η *μη εκπροσώπηση του κατηγορουμένου από πληρεξούσιο δικηγόρο στις επόμενες της εναρκτήριας συνεδριάσεις του δικαστηρίου δεν εμποδίζει την πρόοδο της δίκης.*

Τέλος, η ΟΚΕ μετά από συνεργασία με τον δικηγορικό Σύλλογο που είναι μέλος της προτείνει την διαμόρφωση Κώδικα Δεοντολογίας. Το αγαθό της Δικαιοσύνης υπηρετείται πρωτίστως μέσα από τον αμοιβαίο σεβασμό, την εποικοδομητική συνέργεια, και την έμπρακτη προσήλωση του δικηγορικού και δικαστικού σώματος στο ιδανικό που και οι δύο υπηρετούν. Προτείνεται επομένως, η θέσπιση από τους δικηγόρους σε συνεργασία με τις δικαστικές ενώσεις, Κώδικα Δεοντολογίας που θα διέπει τις μεταξύ τους σχέσεις, στο πλαίσιο της νομοπαρασκευαστικής επιτροπής για την τροποποίηση του Κώδικα Οργανισμού Δικαστηρίων. Έτσι, ο πειθαρχικός κολασμός των αξιόμιπτων συμπεριφορών, από όπου και να προέρχονται, θα διενεργείται αποτελεσματικά από τα αρμόδια κατά νόμο όργανα, και θα περιφρουρείται το κύρος τόσο του δικαστικού, όσο και του δικηγορικού σώματος.

